

Pest városa kétszázharminc év előtt.

Irta: Marczali Henrik.

Róma nem egy nap épült; de Pest sem. Rómát csak egyszer égették fel a gallusok és gyorsan felépült, Pestet egyaránt pusztította a tatár, a török, a német. Százhatvan éven át Pestet, Budát janicsárok tartották megszállva. Buda elfoglalása, az ország visszahódítása nem hogy enyhülést hozott volna, még jobban elmergesítette a nyílt sebet. Nem valami dacos kuruc, hanem német főtisztviselő, ki éppen nem volt magyarbarát, e szavakkal jellemzi a helyzetet: „Való tény, hogy a német katonaság zsarolásával annyira vitte, hogy a magyaroknak előbb ökreiket, aztán földjeiket, végre gyermekeiket és népöket kellett eladni. Sokan eladják gyermekeiket a töröknek és a pénz a német katonának jut. Nem is kell kérdezni, miért gyűlöli a magyar annyira a német katonát, mert a hódolt helyeken többen szenvedtek tőle, mint a töröktől. Magok a főparancsnokok a legnagyobb kihágásokat engedik meg magoknak, úgyhogy hadi népöket nemcsak büntetlenség által, hanem rossz példájokkal is rontják.“

Rákóczi 18 éves korában megnősült és a császártól erre engedelmet nyert, mert nyelvben és viseletben idegen volt a magyartól. Midőn jobbágyai a szörnyű elnyomás miatt fellázadtak, egyenesen Bécsbe menekült előlük, hogy loyaltását bizonyítsa. Vissza is tért, mihelyt lehetett, várába.

Ebben a végtelen testi-lelki nyomorúságban egy világitó oszlop tűnt fel. Széchenyi György primás 157.000 forintot szánt egy nagy katonai kórház építésére; a szép példát mások is követték. Mintha e nemzetségnek főnkelt hivatása lett volna minden erkölcsi és szellemi téren utat mutatni. Nevezetes, hogy a nagylelkű főpap minden valláskülönbség nélkül részesítette a bönákat és nyomorgókat ez áldásban.

Ebből fejlődött a rokkant katonák épülete, majd a hatalmas Károly-kaszárnya. Idővel javult a helyzet; lehetett már hozzáfogni a békés munkához, melyet azonban csakhamar megzavart Rákóczi felkelése és evvel egyidőben a spanyol örökösödési háború, mely majdnem egész Európát körébe vonta.

A rendes igazgatás 1700 jan. 8-án veszi kezdetét. Az első hivatalos ténykedés ugyancsak különös és megdöbbentő. „Jelen írásunkkal tanúsítom, hogy tekintetes Pest szabad királyi várost, tekintetes Pest Pilis és Solt megyét hivatalosan megkérem, hogy két akasztófára ítélte személynek testét engedje a tekintetes város akasztófáján kivégeztetni, mivel hogy a Duna miatt nincs mód azokat a rendes helyen felkötöztetni.“ E hivatalos megkeresés teljesítéséhez azon feltétel alatt járul a tekintetes városi tanács, hogy ezentul a tekintetes város beleegyezése nélkül ilyen kivégzést ne eszközölhessen. Biztosítom a tekintetes Várost, hogy ezentul külön beleegyezése nélkül ilyen sérelmet nem követ el a tekintetes vármegye a tekintetes város ellen. Ennek megerősítésére saját kezem írásával és pecsétemmel adok biztosítást. Pest városában, 1700 jan. 8-án.

Sötér Ferenc,

Pest Pilis és Solt megye alispánja.

A városnak német az igazgatása. Hire terjed annak, hogy a török izgatókat küld ki a célből, hogy a rácokat vezessék vissza Törökországba. Ez nagy kár volna a városra nézve; el kell őket fogatni. (Január 18-án). Ez már politikum.

Egyszerre szinte mai helyzetet találunk. Minthogy a közjó az olcsóságot követeli, szemmel kell tartani a pékeket. Megállapítják a pékkenyér árát január 15-től február végéig. Aztán pontosan meghatározzák a zsemlye súlyát 19 latban, árát két garasban, egy fehér kenyeret 4 fontban, két garasban, a fekete kenyeret árát két garasban, 6 fontban. Ép úgy megszabják a buzának, a hitványabb buzának és a rozsnak is árát.

Március elsején a városi tanács Strobl György udvari fogalmazót választja ügynökének évi 50 ftal.

Még a császár ő felsége is érdeklődik. Március 24-én, Zelenka Jánost, kit ő felsége már ajánlott, de nem fogadták be, vegyék be a mészáros-céhbe. Ugyis több mészárosra van szükség. Az udvari kamara május elsején Probergert kinevezi a város birájának. Jelenjék meg június 5-én eskütétel végett.

Komárom városa panaszkodik, hogy a pesti üvegesek igénye, hogy idegen üveges két nappal vásár előtt ne árulhasson, sérelmes Komáromra nézve. A rácok a szappanosokat károsítják. A győri és komáromi vargák panaszt tesznek a kamaránál, hogy a pesti tímárok nem engedik magukésszítette bőreiket a pesti vásáron eladni. Bemutatták privilégiumaikat. A pesti bíró úgy ítélte, hogy tanácsokat kell hívni és azoknak jár egy-egy Imperiális (arany). A bíró kötelessége gyorsan végezni. Szolgáltasson igazságot érdek nélkül és ne bántsa privilégiumaikat.

A háború közeledik; evvel együtt az adóbehajtás is. Magyarország 3.200.000 ftot tartozik fizetni, a császári parancs szerint. A város ebből

mindjárt szolgáltasson ki 500 ftot a Lichtensteinezrednek. A kivetés szerint Pest városa 2069 ft. 54 krt. tartozik fizetni. Így Pest ekkor a legkisebb adózó sz. kir. városokhoz tartozik. Buda négyszer annyit fizet.

Heves megye Pest városának. Gyöngyösön kelt. Házat vettünk Pesten a kapu mellett (vulgo Körössy-kapu), mert sok emberünk járt ott és hogy a felséges szolgálatot előmozdítsuk, gyakran járván ott követünk. A város biztosító-levelet kért, hogy ez által nem vesz jogából. Nem akarunk jogot sérteni, lemondanak a házban kereskedés és korcsmajogról, sőt együtt fogják viselni a város terheit.

Gregorius Berényi
notárius, szeptember 16-án.

A kamarát sértették, sőt egy nemes el is fogtak. Ha parancsainkat még egyszer megvetik, 30 tallér a büntetés. Ezért a bíró felelős és engedelmesre kényszeríthető.

Az adminisztráció meghagyja, hogy Budán, Pesten, Visegrádon, Maroson vadás tilos. Az egész közigazgatás német.

A kamara beavatkozik a mezőgazdaságba is. A szőlőmunka, a kenyér és hus olcsulása ellenére is drága. Limitálás (maximálás): Szedés 3 garas. gyomlálás és kötés 4 garas, karótítés és kapálás 5 garas, metszés és ásás 18 garas napszámban vagy egy fertály szőlőért 16 ft. Büntetésbe esik a többet adó és a kevesebbet dolgozni nem akaró vincellér vagy napszámos egyaránt.

A legnagyobb kintintetés Pest városára mégis az, hogy Savoyai Eugén herceg a Welsersheim házat szemelte ki magának szállásul. (Okt. 15-én).

Parancs érkezett, hogy a törököket szedessék össze és váltsák ki. A magyar kamara elrendeli, hogy minden héten küldjék be a gabonaárakat. A császári kamara kizárólagos szabadalmat ad szélmalom építésére Budán és Pesten. Pest városa folyamodik Gr. Brenner hadibiztoshoz. Nagyon panaszkodnak a sok katonaszállás és szolgálatás miatt, noha béke van. Csak Pest szenved ezáltal. Budára (rác és horvát) is lehetne őket elhelyezni, ugysis télen 8-14 napig se lehet átmenni a Dunán. (Ezen majd segít a deputáció).

Gyöngyös városa nevében Almássy János Joggal foglalta le egy pesti kordovány és szattyánbőrösnek árúit a gyöngyösi vásáron, mert aki a limitációnál többet kér, 12 ft. bírságot fizet, ő meg csak 6-ot számított.

A császári kamara rendelete, dec. 24 A város diszre és javára válik a literátus bíró. Ezért candidálja Welsersheim Miklóst, Kolbacher Mátyást, Leistner Tóbiást, Kell Miklóst és Hoffert. Ezek közül választ a városi magisztrátus.

A kamarai igazgatás télre, hajószállásnak a pesti két rondellát jelöli ki.

Térjünk vissza a statisztikához:

A házigazdák száma 278, családjuk 224, ökök a háznál 146, tehén a háznál 518, ló a háznál 203, tinó és hároméves borju 143, juh és kecske 824, buza és rozs 974 mérő, árpa, tönköly és köles 414 mérő. Zab nem fordul elő; valószínűleg, mert azt a katonaság lefoglalta. Szerepel még a pálinkafőzés, mely a haszon 20 százalékát elvitte és 50 malom. Legnagyobb tétel azonban a 30.700 akó bor. Méhkas is van 94.

Ezekből levonhatjuk a tanulságot. Pest akkor még nagyjában német város, csak a megye töltött belé magyar lelket. Nem is annyira város, mint nagy mezőváros, melynek még az állattenyésztés és a mezőgazdaság volt legfontosabb alkotórésze. Sok viszontagságon kellett átgázolnia, de az alap egészséges, nagy eredményekre jogosító volt és a roppant fejlődésnek, mely a XVIII. századot jellemzi, megvolt vetve az ágya.